

**Рекомендації та
застереження для
урядів Східної Європи й
Центральної Азії щодо
дотримання прав
людини в умовах
пандемії COVID-19**

ВСТУП

11 березня 2020 року Всесвітня організація охорони здоров'я (ВООЗ) оголосила спалах COVID-19 глобальною пандемією та закликала держави вжити термінових заходів для боротьби з нею. Реакція урядів Східної Європи та Центральної Азії¹ варіювалася від введення суворих заходів для припинення поширення вірусу до офіційного заперечення проблеми, що поставило під загрозу здоров'я населення.

Це складний час для країн, які намагаються зупинити поширення вірусу, однак всі зусилля з профілактики, підготовки, стримування і лікування хвороби повинні ґрунтуватися на правах людини, щоб якнайкраще захистити громадське здоров'я та підтримати групи й окремих людей, які перебувають у найбільшій небезпеці. Всі держави Східної Європи та Центральної Азії взяли на себе зобов'язання дотримуватися права на найвищий досяжний рівень здоров'я і підписали з цією метою міжнародні та регіональні договори з прав людини. У контексті нинішньої пандемії влада повинна залучити всі наявні ресурси для боротьби з цією пандемією, одночасно забезпечуючи реалізацію права на здоров'я.

Держави зобов'язані захищати право кожної людини на здоров'я, оскільки кожна людина має ризик зараження COVID-19. Як і в усьому світі, бідні люди та люди в несприятливій ситуації більш вразливі до несприятливих наслідків пандемії. До цієї групи належать люди, які живуть у неформальних поселеннях з обмеженим доступом до води та санітарії; люди, що утримуються у в'язницях та інших місцях утримання під вартою, а також у таких установах, як будинки літніх людей та психіатричні лікарні, а також бездомні – все це групи з обмеженим або взагалі відсутнім доступом до санітарних засобів або ресурсів, що ускладнює здійснення профілактичних заходів, таких як часте миття рук, фізичне дистанціювання та ізоляція. Мільйони людей в регіоні також живуть у неякісному житлі з обмеженим доступом до водопроводу та каналізації. Уряди повинні вжити заходів для забезпечення захисту права цих людей на здоров'я.

У більшості країн Східної Європи та Центральної Азії уряди прийняли надзвичайні закони для боротьби з COVID-19, а деякі ввели надзвичайний стан. Ці заходи обмежують свободу пересування, об'єднань, висловлення думок і публічних зборів, право на приватне та сімейне життя та право на працю, наприклад, шляхом введення карантину, заборони на поїздки і тимчасового закриття шкіл, підприємств і фабрик. Хоча деякі надзвичайні заходи виправдані в умовах глобальної загрози суспільному здоров'ю, уряди повинні забезпечити, щоб такі заходи носили тимчасовий характер, підлягали ретельному вивченню й періодичному перегляду та завжди були необхідними, пропорційними, а також дійсно мали на меті забезпечення громадської охорони здоров'я.

Застосування деяких профілактичних заходів, введених державами, може призвести до непрямої дискримінації певних груп або окремих осіб, які не в змозі їх дотримуватися. Крім того, обмеження свободи пересування та інші заходи становлять особливий ризик для дітей і мають гендерно зумовлені наслідки, наприклад, для жінок і дівчаток, які є жертвами домашнього насильства та можуть бути змушені ізолюватися разом зі своїми партнерами або родичами, які з них знущаються. Застосування поліцією обмежень, швидше за все, матиме непропорційний вплив на расові й етнічні меншини, а також на лесбійок, геїв, бісексуальних, трансгендерних та інтерсекс-людей (ЛГБТІ) в регіоні, які вже й так регулярно стикаються з дискримінаційними перевітками особистості та незаконним застосуванням сили.

Amnesty International не займає конкретної позиції щодо того, які заходи в галузі охорони здоров'я повинні приймати уряди по мірі розвитку пандемії COVID-19. Разом з тим, урядам слід забезпечити, щоб всі ці заходи відповідали їхнім зобов'язанням у галузі прав людини. Уряди країн Східної Європи та Центральної Азії часто не виконують своїх зобов'язань у сфері прав людини. При введенні заходів для боротьби з поширенням вірусу, вони схильні швидко переходити до жорстких заходів стримування з боку поліції та тисків, які порушують базові права людини.

Цей перелік рекомендацій і застережень може слугувати для них орієнтиром для належної реакції на пандемію.

¹ Регіон включає в себе всі країни колишнього СРСР, за винятком балтійських держав: Естонії, Латвії та Литви.

РЕКОМЕНДАЦІЯ: ЗАХИЩАТИ ПРАВО НА ЗДОРОВ'Я

Уряди зобов'язані вживати ефективних заходів для запобігання, лікування та боротьби з пандеміями. У контексті нинішньої пандемії COVID-19 урядам слід вжити всіх можливих заходів відповідно до наявних у них ресурсів для боротьби з пандемією і забезпечення права на найвищий досяжний рівень здоров'я всіх людей. Ці заходи можуть включати, наприклад, залучення приватних лікарень або інших медичних установ для громадського користування, особливо в умовах обмеженої доступності ресурсів охорони здоров'я. Ці кроки можуть також включати залучення та активну взаємодію з волонтерськими мережами, які підтримують державні системи охорони здоров'я, у тому числі за рахунок збору коштів та доставки необхідного обладнання. Недостатнє фінансування систем охорони здоров'я в багатьох країнах Східної Європи та Центральної Азії призвело до нестачі кваліфікованого медичного персоналу, лікарняних установ, необхідного медичного обладнання та медикаментів.

З 2010 року широко розкритикована в Росії «оптимізаційна» реформа охорони здоров'я² в поєднанні з низькими бюджетними витратами на охорону здоров'я (прогноз на рівні 2,9% ВВП на 2020-2022 роки³) призвела до різкого скорочення кількості лікарень і місцевих поліклінік. Це негативно позначилося на доступності медичних послуг. Внаслідок цієї «оптимізації» також погіршилася ситуація з браком медичного персоналу, необхідного обладнання та медикаментів.

З самого початку пандемії COVID-19 в Росії не вистачає засобів індивідуального захисту (ЗІЗ) для медичного персоналу. Десятки лікарів і медсестер з усієї країни публічно скаржилися на відсутність ЗІЗ. У багатьох випадках тим, хто наважувався скаржитися, погрожували дисциплінарними заходами і викликали їх на допит в прокуратуру (див. нижче).

У Казахстані й Узбекистані пандемія COVID-19 мала особливо важкі наслідки для медичного персоналу. Наприклад, в Наманганській області Узбекистану 90% людей, що потрапили до лікарні з цією інфекцією, складають медичні працівники. У Казахстані тільки в одній лікарні в Алмати були інфіковані 182 медичні працівники.

Хоча профілактика, лікування та боротьба з пандемією COVID-19 залишається головним пріоритетом для національних систем охорони здоров'я, держави повинні вжити заходів для підтримки безперервності надання основних медичних послуг.⁴ Держави повинні забезпечити доступ до послуг у сфері сексуального та репродуктивного здоров'я під час кризи за наявності відповідних запобіжних заходів, таких як обмеження на поїздки. Сюди належать доступ до контрацепції та безпечного абортів, включаючи таблетки для абортів для використання в домашніх умовах, догляд після абортів і лікування викидня, а також вагітність, перед- і післяпологовий нагляд, консультації та догляд. Там, де це доречно і доступно для пацієнтів, медичні працівники повинні використовувати телемедицину.

У цьому контексті викликають занепокоєння повідомлення з Росії про те, що пацієнтів виписують з лікарень до закінчення лікування або відмовляються приймати пацієнтів, наприклад, для планового лікування раку, без дійсного офіційного підтвердження того, що у них немає COVID-19. Пацієнтам можуть знадобитися тижні, щоб отримати такі підтвердження, і до цього часу вони вже можуть бути недейсними. Викликає занепокоєння і той факт, що ряд лікарень та інших медичних установ в Росії довелося закрити на карантин після повідомлень про зараження персоналу та/або пацієнтів. Такі тимчасові закриття, особливо в сільських районах, можуть призвести до подальшого згорання адекватного медичного обслуговування при інших захворюваннях.

² Реформа системи охорони здоров'я почалася в 2010 році з прийняттям закону про обов'язкове медичне страхування. Мета реформи полягала в тому, щоб «оптимізувати» бюджетні витрати на систему охорони здоров'я шляхом закриття лікарень і клінік, визнаних неефективними, і впровадження більш високотехнологічних медичних клінік. Однак через дев'ять років влада змушена була визнати, що реформа призвела до закриття занадто великої кількості лікарень і поліклінік, а отже, до зниження доступності охорони здоров'я, нестачі медичних кадрів, зниження якості медичної допомоги та багатьох інших проблем. Див., наприклад: http://rapsinews.ru/legislation_publication/20190626/301036660.html; <https://novayagazeta.ru/articles/2019/11/04/82612-proval-optimizatsii-zdravoohraneniya>

³ Для прогнозу на 2019 рік див. http://www.ng.ru/economics/2019-10-24/4_7711_medicine.html

⁴ ВООЗ підготувала докладний посібник з забезпечення роботи основних медичних послуг, який можна переглянути тут: http://www.euro.who.int/_data/assets/pdf_file/0007/436354/strengthening-health-systems-response-COVID-19-technical-guidance-1.pdf

РЕКОМЕНДАЦІЯ: ЗАБЕЗПЕЧИТИ ЗАКОННІСТЬ І ПРОПОРЦІЙНІСТЬ ПРЕВЕНТИВНИХ ЗАХОДІВ

Через кризу в галузі охорони здоров'я, таку як спалах COVID-19, держави можуть бути вимушені вживати виняткових заходів для забезпечення громадської безпеки, включно з карантинном, заборонаю на поїздки, заборонаю збиратися в групи, обмеженнями на роботу й заборонаю на відвідування хворих членів/-кинь сім'ї в лікарнях або літніх людей вдома чи в центрах піклування. Багато урядів у регіоні запровадили надзвичайний стан або інші обмежувальні заходи. У деяких випадках ці заходи залишаються на розсуд місцевої влади. Надзвичайні заходи повинні бути публічно оголошені, законні, необхідні і пропорційні. Вони не можуть бути довільними або дискримінаційними у своєму застосуванні або впливі. Такі заходи повинні бути якнайбільш конкретними і необхідними, тобто характеризуватися найменшим рівнем втручання і обмежень, наскільки це можливо, мати обмежений термін дії (наприклад, супроводжуватися застереженнями, які обмежують їх до конкретного періоду), підлягати парламентському і незалежному нагляду і регулярно переглядатися, щоб переконатися, що ці заходи все ще необхідні і що не відбувається поступовий перехід надзвичайних повноважень у звичайний стан речей.

21 березня Грузія ввела надзвичайні заходи, які були необхідні, пропорційні та мотивовані законними цілями громадської охорони здоров'я. Замість того щоб санкціонувати широке коло надзвичайних заходів, президентський указ "Про надзвичайний стан"⁵ містить вичерпний перелік прав, від яких відступають, і конкретні дії, при яких такий відступ можливий. Ці заходи включали обмеження, спеціально розроблені для боротьби з COVID-19, такі як карантинні правила, обмеження на міжнародні та внутрішні поїздки, відвідування в'язниць і надання державних послуг. Указ також дозволив використовувати приватну власність для потреб громадської охорони здоров'я та регулювати ціни на базові продукти.

Разом з тим були висловлені побоювання з приводу того, що деякі заходи по боротьбі з COVID-19 застосовуються дискримінаційним чином. Всупереч порадам медиків, законом не були обмежені релігійні зібрання, насамперед для того, щоб Грузинська православна церква могла проводити літургії на православний Великдень. Під час святкування Вербної неділі та Великодня 12 і 19 квітня в Грузії кілька православних церков прийняли десятки вірян. Всі інші релігійні групи в Грузії добровільно погодилися закрити свої церкви для громадськості. 15 квітня голова мусульманської спільноти Грузії Міртагі Асадов заявив, що з початком Рамадану вони також відкриють мечеті і очікують, що уряд буде ставитися до них з таким же розумінням, як і до Православної Церкви. Через два дні після цієї заяви Міртагі Асадова викликали на допит в Службу державної безпеки Грузії у зв'язку зі спробою "саботажу" держави.

Починаючи з 12 березня, Кабінет Міністрів України поступово вводить все більш жорсткі карантинні заходи без оголошення надзвичайного стану. Останні обмеження набули чинності 6 квітня. Ними заборонили, зокрема, з'являтися в громадському місці без маски, перебувати на вулиці групами більше двох осіб, відвідувати парки, сквери, зони відпочинку на свіжому повітрі, тощо. Кілька правозахисних груп зауважили, що ці обмеження були введені незаконно, оскільки вони вимагають оголошення надзвичайного стану Президентом України за схвалення українського парламенту. Крім того, стаття 64 Конституції України забороняє будь-які обмеження прав людини, за винятком випадків оголошення воєнного стану або надзвичайного стану. До того ж, термін "громадське місце" в постановах Кабінету Міністрів не має чіткого визначення і може призвести до довільного покарання людей.

⁵ Указ президента Грузії від 21 березня 2020 року, доступний грузинською мовою за адресою: <https://www.president.gov.ge/getattachment/pressamsakhuri/siakhleebi/%E2%80%8Bprezidentma-saqartvelos-mtel-teritoriaze-sagangeb/dekreti.pdf.aspx>

РЕКОМЕНДАЦІЯ: ЗАХИЩАТИ СВОБОДУ ВИСЛОВЛЮВАНЬ І ЗАБЕЗПЕЧУВАТИ ДОСТУП ДО ІНФОРМАЦІЇ

Одним з важливих аспектів профілактики є забезпечення поширення доступної, точної і заснованої на фактичних даних інформації про COVID-19 і про те, як люди можуть захистити себе.

Відповідно до міжнародного законодавства у сфері прав людини уряди зобов'язані захищати право на свободу вираження думок, включаючи право шукати, отримувати і поширювати інформацію та ідеї будь-якого роду. Обмеження права на свободу вираження думок з міркувань громадського здоров'я допустимі, однак вони повинні бути чітко передбачені законом і бути необхідними і пропорційними для захисту громадського здоров'я, а також недискримінаційними.

Органи влади не повинні обмежувати доступ і поширення інформації про стан здоров'я населення. Вони повинні забезпечити людям легкий доступ до інформації через засоби масової інформації й інтернет, а також доступ до офіційної інформації та документів, які необхідні для того, щоб люди могли захистити себе та дотримуватися заходів громадського здоров'я, прийнятих урядом. Держави повинні утримуватися від будь-яких спроб цензури або залякування, спротиву та/або дисциплінарних заходів щодо журналістів, громадських організацій, активістів, блогерів, медичних працівників або будь-якої іншої особи, яка прагне поширювати інформацію. Введення невинуватих обмежень на право на свободу вираження думок і здатність людей шукати інформацію не тільки порушило б зобов'язання держав у сфері прав людини, але і поставило б під загрозу ефективність самих заходів у сфері охорони громадського здоров'я.

У Білорусі, Таджикистані та Туркменістані політичні лідери продовжують применшувати загрозу COVID-19 і пропагувати народні лікувальні засоби, ефективність яких не доведена. 27 березня президент Лукашенко заявив, що коронавірус — це психоз і що його можна вилікувати горілкою. 29 березня він дав інтерв'ю на хокейному матчі і заявив: «Тут немає ніяких вірусів. Ви бачите, щоб вони літали?»⁶ Станом на 21 квітня білоруський уряд ввів деякі заходи стримування, такі як перевірка підозрілих випадків, ізоляція хворих і відстеження їхніх контактів. Уряд також збільшив потужність служби охорони здоров'я, але не ввів заходів фізичного дистанціювання і продовжував проводити масові спортивні заходи.⁷ Президент Туркменістану Гурбангулі Бердимухамедов майже не згадував про COVID-19. Він згадав про вірус під час виступу на засіданні Кабінету Міністрів 13 березня, коли радив спалювати листя ребрика, щоб запобігти хворобі.⁸ Президент Рахмон продовжує применшувати загрозу коронавірусу для Таджикистану. Він стверджував, що завдяки зразковим стандартам особистої гігієни і чистоти таджиків у країні не було жодного випадку захворювання на COVID-19.⁹ Було прийнято окремі заходи соціального дистанціювання, але відкритими залишилися як школи, так і спортивні та культурні заходи, магазини, ринки та приватні компанії. Разом з тим, урядові чиновники приступили до здійснення заходів щодо запобігання поширенню коронавірусу, серед яких призначення медичних установ в якості карантинних об'єктів, тестування людей, які повернулися з-за кордону і перебувають на карантині, та закриття кордонів.¹⁰ В кінці березня влада закрила всі місця утримання під вартою для відвідувачів, проте деякі адвокати й адвокатки все ж змогли зустрітися зі своїми затриманими клієнтами.¹¹ Станом на 22 квітня влада наполягала на тому, що не було жодного випадку захворювання COVID-19, і пояснювала зростання числа хворих у лікарнях з гострими респіраторними симптомами пневмонією.¹²

⁶ <https://www.theguardian.com/sport/video/2020/mar/29/there-are-no-viruses-here-belarus-president-plays-ice-hockey-amid-covid-19-pandemic-video>

⁷ <http://www.euro.who.int/en/countries/belarus/news/news/2020/4/who-expert-mission-to-belarus-recommends-physical-distancing-measures-as-covid-19-virus-transmits-in-the-community>

⁸ <https://eurasianet.org/turkmenistan-up-in-smoke>

⁹ <https://eurasianet.org/tajikistan-feast-in-the-time-of-coronavirus>

¹⁰ <http://moh.tj/regular-meeting-of-the-ministrys-staff-on-coronavirus-prevention/>

¹¹ <https://www.iphronline.org/tajikistan-transparency-key-to-building-public-trust-on-covid-19.html>

¹² <https://eurasianet.org/tajikistan-says-it-has-no-covid-19-attributes-new-death-to-swine-flu>

17 березня в Азербайджані були прийняті поправки до закону, що зобов'язують власників сайтів не допускати публікації неправдивої інформації, яка може становити загрозу для суспільства, в тому числі з таких питань, як охорона здоров'я, технічні об'єкти та транспорт. Представник ОБСЄ з питань свободи ЗМІ розкритикував закон як занадто широкий і відкритий для зловживань, які можуть потенційно обмежити свободу інформації.

У відповідь на пандемію COVID-19 Генеральна прокуратура Узбекистану створила міжвідомчу робочу групу з моніторингу соціальних мереж на предмет «фейкових новин» або неправдивої інформації про поширення інфекції. До 17 березня ця група вже виявила 33 акаунти в соцмережах, які нібито поширювали неправдиву інформацію, що викликає паніку і дестабілізує ситуацію. Всіх власників акаунтів було суворо покарано. 26 березня президент Мірзіяєв запровадив ще більш суворі покарання за поширення неправдивої інформації про поширення вірусу, збільшивши термін тюремного ув'язнення з п'яти до максимум 10 років позбавлення волі. Подальші законодавчі поправки передбачають покарання за «розпорядження [такими матеріалами] чи їх зберігання» штрафом у розмірі до 89 200 000 узбецьких сомів (понад 9 200 доларів США) або позбавленням волі на строк до трьох років.¹³

У Росії з 1 квітня «публічне поширення свідомо неправдивих відомостей про обставини, що створюють загрозу життю і безпеці громадян, і/або про дії уряду для захисту населення» каратиметься штрафом у розмірі до 700 000 рублів (9 300 доларів США) або позбавленням волі на строк до трьох років за статтю 207.1 Кримінального кодексу РФ.¹⁴ Якщо поширення «свідомо неправдивої суспільно важливої інформації» призводить до заподіяння тілесних ушкоджень або смерті людини, то це може каратися позбавленням волі на строк до п'яти років за статтю 207.2 Кримінального кодексу РФ.¹⁵ Ці заходи не обмежуються тривалістю пандемії COVID-19 і можуть застосовуватися до широкого спектру антропогенних і стихійних лих. Формулювання закону розпливчасті і не містять визначення «суспільно значущої інформації», що може призвести до довільного використання закону для придушення критичних голосів. Його також можуть використати для приховування інформації про масштаби пандемії або невдачі, яких зазнає влада, реагуючи на виклики пандемії.

31 березня — в день прийняття нових поправок до закону — голову незалежної профспілки «Союз лікарів» Анастасію Васильєву викликали на допит до Слідчого комітету Росії за скаргою на те, що вона нібито поширювала в Інтернеті «фейкові новини». Скарга, можливо, була подана у зв'язку з відеозаписом на YouTube, в якому вона висловила своє занепокоєння ситуацією в охороні здоров'я й істинними масштабами COVID-19 в Росії.¹⁶

На момент написання статті відповідно до нових положень Кримінального кодексу було порушено принаймні дев'ять кримінальних справ за «поширення свідомо неправдивих відомостей» щодо COVID-19, а кілька осіб вже оштрафували на суму до 30 000 рублів (400 доларів США) за чинними положеннями Кодексу Російської Федерації про адміністративні правопорушення. Згідно з новими положеннями, повторне поширення «неправдивої інформації» може коштувати в десять разів дорожче.

Поправками до Кодексу Російської Федерації про адміністративні правопорушення, які також вступили в силу 1 квітня, запровадили величезні штрафи в розмірі до п'яти мільйонів рублів (66 500 доларів США) за поширення журналістами «неправдивої інформації». Вчинення одного і того ж злочину двічі може потягнути за собою штраф у розмірі до 10 мільйонів рублів (133 000 доларів США). Повідомлялося, що Генпрокуратура вже попросила оштрафувати місцеве відділення радіостанції «Ехо Москви» в Оренбурзі на Уралі за так зване розповсюдження «неправдивої інформації» про поширення COVID-19 у виправних колоніях регіону.¹⁷

15 квітня Генпрокуратура розпорядилася видалити статтю журналістки-розслідувачки «Новой газеты» Олени Мілашиної про реакцію влади на COVID-19 в Чечні на тій підставі, що вона містила «неправдиву інформацію». Статтю слід було видалити з сайту. У Генпрокуратурі поки не уточнили, які саме відомості були визнані «неправдивими». Це відбулося після того, як президент Чеченської республіки Рамзан Кадіров пригрозив журналістці розправою в себе в Instagram. Коментуючи погрозу на прес-брифінгу, прес-секретар президента не знайшов у ній «нічого протизаконного» і заявив, що Кадіров просто повівся дещо «емоційно».¹⁸

¹³ Див.: https://central.asia-news.com/en_GB/articles/cnmi_ca/features/2020/03/25/feature-01,

<https://www.aljazeera.com/news/2020/04/uzbekistan-coronavirus-curtail-civil-liberties-200403074921162.html>

¹⁴ Див.: http://www.consultant.ru/document/cons_doc_LAW_10699/9d8a5b6501a01da934c1bbd0ca9b1fd46df76a72/

¹⁵ Див.: http://www.consultant.ru/document/cons_doc_LAW_10699/7dcac8801f9fa5415250803e6d4bc4366bb91f1b/

¹⁶ Дивіться: <https://ovdinfo.org/express-news/2020/03/31/lidera-alyansa-vrachej-vyzvali-v-sk-posle-togo-kak-profsoyuz-obyavil-o-sbore-tak>. Про подальші переслідування Анастасії Васильєвої читайте тут:

<https://eurasia.amnesty.org/2020/04/03/glava-rossijskogo-alyansa-vrachej-anastasiya-vasileva-uznicza-sovesti-i-dolzna-byt-osvobozhdena/>

¹⁷ Див.: <https://www.vedomosti.ru/society/news/2020/04/02/826926-udalit>

¹⁸ Див. Термінову дію Amnesty International: <https://www.amnesty.org/en/documents/eur46/2172/2020/en/>

В Азербайджані влада активізувала боротьбу з інакомисленням, використовуючи пандемію COVID-19 як привід. 19 березня у своєму новорічному привітанні народу Азербайджану Президент Ільхам Алієв оголосив про «нові правила» на час пандемії COVID-19, включаючи «ізоляцію» й «очищення» вже й так роздробленої політичної опозиції Азербайджану.¹⁹ Після заяви президента відбулися гучні арешти політичних і громадських активістів за неправдивими звинуваченнями, в тому числі арешт опозиційного активіста Тофіка Ягублу за звинуваченням у хуліганстві²⁰ і правозахисника Ельчіна Мамеда за звинуваченням у крадіжці.²¹ Влада підняла хвилю переслідувань активістів, які критикували дії уряду з боротьби з пандемією. Азербайджанський правозахисник і колишній в'язень сумління Ількін Рустамзаде та його родина стикаються з погрозами і переслідуваннями відтоді, як Ількін Рустамзаде звернувся з петицією до уряду з проханням надати фінансову допомогу особам, постраждалим від COVID-19.²² Кількох інших активістів й опозиційних журналістів, які критикували реакцію уряду на пандемію, заарештували та помістили під варту на термін від 10 до 30 днів за неправдивими звинуваченнями, включаючи непокору наказам поліції або порушення правил карантину.²³

Доповідач Парламентської асамблеї Ради Європи (ПАРЄ) з Азербайджану розкритикував уряд Азербайджану за те, що той скористався надзвичайною ситуацією в галузі охорони громадського здоров'я, щоб посилити свою владу, назвавши дії влади «ганебною експлуатацією» пандемії.²⁴

Заходи щодо стримування поширення COVID-19 також непропорційно широко використовуються для обмеження свободи зібрань.

В Україні влада пред'явила звинувачення групі з дев'яти активістів за проведення безстрокової акції протесту біля будівлі Офісу Президента проти нинішнього підходу влади до врегулювання конфлікту на сході України. Рано вранці 6 квітня, щойно вступили в силу нові обмеження, що вимагають не збиратися групами більше двох осіб і дотримуватися соціальної дистанції більше 1,5 метрів, до активістів підійшли співробітники поліції та висунули їм звинувачення в адміністративному правопорушенні — порушенні карантинних обмежень. Активісти стверджують, що вони перебували групами по дві людини, і кожна група перебувала на відстані більше двох метрів один від одного.²⁵

У Росії влада Москви відмовилася санкціонувати проведення в березні публічного мітингу проти конституційних поправок, які, серед іншого, дозволять президенту Путіну залишитися при владі ще принаймні на два терміни. В якості причини відмови влада назвала заходи щодо стримування COVID-19, хоча заявлена кількість учасників була нижча за встановлений мером Москви ліміт у 5000 осіб.²⁶ У Карелії, на північному заході Росії, активістів, що захищають місцевий ліс від забудови, оштрафували у квітні за нібито порушення «режиму самоізоляції».²⁷ Так само в Архангельську, на півночі Росії, місцеву еко-активістку, яка протестувала проти будівництва звалища відходів, оштрафували нібито за порушення «режиму самоізоляції». Активістка стверджувала, що вона «просто сиділа сама на лавці, носила жилет з емблемою протесту [проти звалища відходів] і пила чай», коли до неї підійшла поліція.²⁸

РЕКОМЕНДАЦІЯ: ЗАХИЩАТИ ВРАЗЛИВІ ГРУПИ

Органи влади повинні розробити та впровадити конкретні заходи щодо захисту прав вразливих груп населення, які піддаються підвищеному ризику інфікування, оскільки вони не можуть ефективно захистити себе під час пандемії або стикаються з перешкодами в доступі до належного медичного обслуговування та послуг. До них належать конкретні групи підвищеного ризику, такі як бездомні, мігранти та біженці, літні люди, ЛГБТІ-спільноти, люди з інвалідністю або особи, позбавлені волі, в тому числі у в'язницях та інших місцях утримання під вартою, а також в таких установах, як будинки для літніх людей та психіатричні лікарні. Всі заходи, спрямовані на боротьбу з пандемією, мають бути

¹⁹ Див.: <https://en.president.az/articles/36212>

²⁰ Див.: <https://www.amnesty.org/en/documents/EUR55/2029/2020/en/>

²¹ Див.: <https://www.amnesty.org/en/documents/eur55/2069/2020/en/>

²² <https://www.amnesty.org/en/documents/eur55/2122/2020/en/>

²³ <https://oc-media.org/azerbaijan-arrests-opposition-activists-during-covid-19-outbreak/>

²⁴ Див.: <https://pace.coe.int/en/news/7829/rapporteurs-outraged-by-the-azerbaijani-government-s-reliance-on-the-coronavirus-pandemic-to-justify-political-repression>

²⁵ Див.: <https://novynarnia.com/2020/04/06/politsiya-hoche-oshtrafuvati-uchasnikiv-aktsiyi-pid-op-za-porushennya-pravil-karantinu/>

²⁶ Див.: <https://ovdinfo.org/express-news/2020/03/12/vlasti-moskvy-iz-za-koronavirusa-ne-soglasovali-miting-protiv-obnulyeniya>

²⁷ Див.: <https://www.karelia.news/news/2724597/zasitnikov-kamennogo-bora-privlekli-za-narusenie-samoizolacii>

²⁸ Див.: <https://www.severreal.org/a/30567689.html>

інклюзивними та гарантувати дотримання прав вразливих груп. Вони мають бути розроблені таким чином, щоб знизити рівень ризику, а не збільшити вразливість цих груп. Люди без дому, або ті, хто живе в закладах піклування чи під перебуває під вартою, часто в неналежних умовах чи невідповідних державних закладах, можуть не мати змоги дотримуватися запобіжних заходів, рекомендованих ВООЗ, таких як фізичне дистанціювання, самоізоляція, карантин вдома чи часте миття рук. Ці групи також, як правило, мають обмежений доступ до адекватного лікування та догляду у випадку зараження вірусом.

Пандемія – це також величезний виклик для ЛГБТІ-спільнот у всьому світі, особливо в бідних країнах із слабкими системами охорони здоров'я або інфраструктурою. Ці спільноти також часто найбільш маргіналізовані в суспільстві — такою ситуація є і в країнах Східної Європи та Центральної Азії. У Туркменістані та Узбекистані сексуальні відносини są обопільною згодою між чоловіками досі становлять кримінальний злочин. У всій Центральній Азії ЛГБТІ стикаються з дискримінацією, словесним і фізичним насильством, включаючи сексуальне насильство, безпідставні арешти, тортури й іноді тривалі терміни тюремного ув'язнення в жорстоких, нелюдських і негідних умовах. Рівень ВІЛ/СНІД у Центральній Азії непропорційно високий серед ЛГБТІ-спільноти, але оскільки доступ до життєво необхідної медичної допомоги ускладнений, під час пандемії ситуація тільки погіршиться — медичні ресурси виснажені, а багато закладів охорони здоров'я відмовляються лікувати «таких людей». ЛГБТІ-спільнота у Східній Європі та Центральній Азії стигматизована, оскільки цих людей сприймають як противників місцевих традицій і цінностей, сором для родини, громади та країни. Оскільки в більшості країн регіону діє карантин, представники ЛГБТІ-спільноти, особливо молодь, мають вищий ризик стати жертвами домашнього та гендерно зумовленого насильства, оскільки не можуть вийти з дому.

Пандемії можуть посилити й так наявну стигматизацію. Криза COVID-19, безсумнівно, призведе до посилення дискримінації при доступі до медичних та допоміжних послуг, з якою регулярно стикаються деякі жінки. У жінок, включаючи трансгендерних жінок, що займаються секс-роботою, вичерпуються фінансові ресурси для виживання, і ця ситуація поєднується з іншими порушеннями прав людини, що виникають внаслідок криміналізації секс-роботи та стійкості шкідливих стереотипів щодо неї.

В Україні уряд і підтримувані Росією сепаратисти на шкоду одне одному запровадили жорсткі заходи, що блокують пересування всіх осіб через контрольні пункти, щоб обмежити поширення COVID-19. Однак для літніх людей з контрольованих сепаратистами територій ці контрольні-пропускні пункти слугують єдиним способом виїжджати на контрольовані урядом території для отримання своїх пенсій, від яких вони значною мірою залежать. Ця заборона також наражає на ризик багатьох людей, що живуть на контрольованих сепаратистами територіях, які потребують послуг з охорони здоров'я, таких як безкоштовне лікування ВІЛ, які надає український уряд.

Право на найвищий досяжний рівень здоров'я поширюється на всі групи населення, включаючи ув'язнених. В'язні повинні користуватися тими ж стандартами медичного обслуговування, які доступні в громаді загалом, в тому числі в тому, що стосується тестування, профілактики та лікування COVID-19. У тих випадках, коли тюремна служба має власні лікарняні приміщення, вони повинні бути належним чином укомплектовані і оснащені для надання ув'язненим, направленим до них, належного лікування і догляду; ув'язнені, які потребують спеціалізованого лікування або хірургічного втручання, повинні бути переведені в спеціалізовані установи або цивільні лікарні.²⁹ Ще один базовий захисний захід, рекомендована ВООЗ, полягає в підтриманні фізичної («соціальної») дистанції від інших людей.

У Східній Європі та Центральній Азії спостерігається один з найвищих показників чисельності в'язнів у світі, а отже, в'язниці переповнені, а місця досудового утримання — ще більше. Доступ до належного медичного обслуговування є давньою проблемою в регіоні, де багато країн не можуть забезпечити в'язням такий самий рівень медичного обслуговування, як і решті населення. Навряд чи можна дотримуватися порад ВООЗ у переповнених в'язницях, особливо в тісному просторі спільних тюремних камер і в гуртожитках, які є типовими для тюремних колоній по всьому регіону. У більшості випадків при затриманні у людей немає іншого вибору, окрім як жити або працювати в безпосередній близькості від інших осіб, часто не маючи доступу до належних запобіжних заходів.

Держави регіону повинні вжити всіх можливих заходів для скорочення чисельності ув'язнених. Вони повинні розглянути питання про те, чи можуть певні групи ув'язнених бути звільнені умовно-достроково або достроково, та чи можуть до них бути застосовані альтернативні заходи, не пов'язані з позбавленням волі. Слід докласти зусиль для звільнення зокрема літніх ув'язнених, які мають вищий за інших ризик померти від COVID-19. Суддям слід розглянути

²⁹ Див. Мінімальні стандартні правила поводження з в'язнями Організації Об'єднаних Націй (Правила Нельсона Манделі), UN Doc. A/RES/70/175, rule 27(1), undocs.org/A/RES/70/175

питання про те, щоб повною мірою використовувати досудові заходи, не пов'язані з позбавленням волі, з тим, щоб не наражати людей на ризик зараження в тюрмах.

ЗАСТЕРЕЖЕННЯ: ВДАВАТИСЯ ДО РЕПРЕСІЙ АБО НАДЛИШКОВОГО ЗАСТОСУВАННЯ СИЛИ ДЛЯ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДОТРИМАННЯ ПРОФІЛАКТИЧНИХ ЗАХОДІВ

Влада у країнах Східної Європи та Центральної Азії регулярно вдається до репресивних заходів, щоб змусити критиків мовчати. Amnesty International задокументувала численні випадки переслідування правозахисників і журналістів і сфабрикованих кримінальних звинувачень за їхню роботу. Не дивно, що влада починає застосовувати репресивні заходи у відповідь на пандемію COVID-19.

У той час як влада Росії в цілому жорстко підійшла до реалізації заходів боротьби з COVID-19, Рамзан Кадіров, голова одного з її регіонів — Чеченської Республіки, пішов ще далі та заявив на засіданні уряду Чечні 24 березня, що тих, хто порушує режим самоізоляції, «треба вбивати». На відеозаписах, нібито зроблених в Чечні, видно поліціантів з пластиковими трубами, нібито призначеними для покарання тих, хто не носить маски.³⁰ 4 квітня був опублікований відеозапис, на якому співробітники поліції та інших чеченських правоохоронних органів били ногами і нападали на чоловіка за те, що він не носив маску на обличчі. 5 квітня державне телебачення Чечні опублікувало в своєму акаунті в Instagram відеоролик, в якому Кадіров схвалює дії поліцейських, кажучи, що «краще побити одного, ніж поховати сотню».³¹

6 квітня місцева влада в Караколі, в Іссик-Кульській області Киргизстану, заварила двері багатоквартирного будинку після того, як в одного мешканця діагностували COVID-19. Повернувшись з паломництва до Індії, він запросив до себе всіх сусідів. Коли він відмовився назвати імена тих, з ким контактував, влада вирішила ізолювати всю будівлю.³² Аналогічні події були висвітлені в пресі і в Павлодарі в Казахстані.³³

18 квітня українська армія закрила пішохідний міст — єдиний доступ до села Старомар'ївка, розташованого на контрольованій урядом ділянці зони конфлікту на сході України. За два тижні до цього так звана Донецька народна республіка закрила доступ до найближчого населеного пункту на території, утримуваній збройними формуваннями. Це означає, що близько 150 жителів, у тому числі люди похилого віку з інвалідністю та діти, були відрізані від магазинів, служб охорони здоров'я та служб невідкладних ситуацій. У рішенні посилалися на запобігання поширенню COVID-19, хоча в селі не було діагностовано жодного випадку. 22 квітня селянам знову дозволили користуватися мостом.

³⁰ <https://www.ekhokavkaza.com/a/30511585.html>

³¹ <https://www.instagram.com/p/B-m1bWxIMbg/?igshid=1uqcqwx70iwie>

³² Див.: https://kaktus.media/doc/410132_v_karakole_chtoby_izolirovat_kontaktirovavshih_s_zarajennym_zavarili_dveri_video.html

³³ Див.: http://ratel.kz/raw/zarazilis_jezhachij_bolnoj_i_puteshestvennik

РЕКОМЕНДАЦІЯ: ГАРАНТУВАТИ ПРАВО НА СПРАВЕДЛИВИЙ СУД ТА ЗАХИСТ ВІД КАТУВАНЬ

У Росії періодично надходять повідомлення про те, що адвокатам відмовляють у відвідуванні їхніх клієнтів у слідчих ізоляторах після введення обмежень на відвідування місць утримання під вартою в якості заходу стримування поширення COVID-19. Члени громадських спостережних комісій за місцями позбавлення волі (ОНК – незалежні групи тюремного моніторингу), схоже, також не можуть продовжити проведення перевірок у слідчих ізоляторах і виправних колоніях Росії. Таджикистан і Киргизстан також призупинили всі відвідування пенітенціарних установ.

Обмеження або недопущення відвідин безпосередньо впливає на право затриманих на справедливий судовий розгляд. Ці візити є основоположним запобіжником порушень прав людини, включаючи тортури або інші види жорстокого поводження та насильницькі зникнення. Для забезпечення дотримання прав затриманих, керівництво в'язниць повинно вжити достатніх та ефективних заходів, що дозволяють адвокатам безперешкодно спілкуватися з клієнтами, але при цьому не допускати поширення COVID-19.

Крім того, в контексті обмежень на проведення судових слухань влада повинна забезпечити, щоб право на публічне слухання, як і раніше, зберігалось. Наприклад, громадськість могла б стежити за слуханнями в прямому ефірі через інтернет.

РЕКОМЕНДАЦІЯ: ЗАБЕЗПЕЧУВАТИ ДОТРИМАННЯ ПРАВ ПРАЦІВНИКІВ/-ЦЬ ТА ДОСТУП ДО СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ Й ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ

Державам слід забезпечити, щоб усі люди мали доступ до соціального забезпечення та захисту, які є адекватними за обсягом і тривалістю, з тим щоб забезпечити їх право на достатній життєвий рівень – включаючи оплату лікарняних, медичне обслуговування та відпустку по догляду за дитиною – в тих випадках, коли вони не можуть працювати через пандемію COVID-19. Сюди належать, наприклад, випадки, коли люди хворі або на карантині, або змушені піклуватися про дітей через закриття шкіл. Крім реалізації права на соціальне забезпечення, ці заходи також необхідні для того, щоб допомогти людям ефективно дотримуватися прийнятих державами заходів в галузі охорони здоров'я: наприклад, люди з більшою ймовірністю будуть дотримуватися карантину без несприятливих наслідків для себе, якщо вони матимуть до адекватного соціального забезпечення.

Деякі уряди в регіоні вживають заходів для захисту найбільш вразливих груп населення. 14 квітня прем'єр-міністр Грузії заявив, що уряд планує видавати допомогу по безробіттю тим, хто втратив роботу через COVID-19 і пов'язані з ним обмеження. Уряд також оголосив, що буде покривати платежі за газ, електрику і воду для тих, хто споживає менше 200 кВт електроенергії і 200 кубометрів природного газу протягом дії надзвичайного стану.³⁴

³⁴ Див. Грузинський суспільний мовник, 1 квітня 2020

року, <https://1tv.ge/news/mtavrobis-gadayvetilebit-yvelas-vinc-moikhmars-200-kilovatz-eklektroenergiya-da-200-m3-ze-nakleb-bunibriv-airis-ko-munaluri-gadasakhadi-sami-tvis-ganmavlobashi-srulad-daufinansdeba/> а також Грузинський суспільний мовник, 14 квітня 2020 року, <https://1tv.ge/news/giorgi-gakharia-sheudzlebelia-tveshi-saarsebo-minimumze-naklebi-iyos-im-adamianebis-mimart-dakhmareba-romlebmec-shemo-savali-dakarges/>

ЗАСТЕРЕЖЕННЯ: НЕХТУВАТИ ЖЕРТВАМИ ДОМАШНЬОГО НАСИЛЬСТВА

Кожна людина має право жити вільно від гендерного зумовленого та домашнього насильства, зокрема й під час пандемії. Для багатьох жінок і дівчат "перебування вдома" означає перебування в небезпечній обстановці з родичем або партнером, який з них знущується. Держави повинні виділяти ресурси та вживати конкретних заходів для забезпечення того, щоб жінки та дівчата могли й надалі користуватися послугами захисту та підтримки, включаючи заборонні приписи, гарячі лінії та притулки, під час кризи COVID-19. Вони також повинні надати таким безпечним просторам можливість забезпечити тестування на COVID-19 і можливість самоізоляції в безпеці, якщо це необхідно. Держави повинні підтримувати постачальників послуг психологічної, медичної та юридичної підтримки у подальшому наданні допомоги жінкам під час кризи, в тому числі за допомогою додатків, що захищають безпеку і конфіденційність жертв, а також відносячи їхню роботу до переліку критично важливих видів зайнятості. Урядам слід також проводити політику, яка звільняє жінок і дівчаток, які рятуються від насильства і жорстокого поводження, від покарання за порушення комендантської години або обмежень на поїздки, та допомагати їм у пошуку прихистку. Держави повинні також проводити політику, спрямовану на припинення обміну інформацією між різними відомствами та імміграційними органами під час пандемії, з тим, щоб жінки-мігрантки, які не мають документів, не утримувалися від повідомлення про випадки насильства через страх депортації і могли отримати доступ до послуг без будь-якої дискримінації.

В Україні доступ до послуг підтримки для осіб, які пережили побутове насильство, обмежений з моменту введення суворих карантинних заходів. Наприклад, фінансовані урядом відділення безкоштовної юридичної допомоги, на які можуть розраховувати багато постраждалих, перейшли до надання тільки дистанційних консультацій³⁵, що зробило їхні послуги недоступними для постраждалих від домашнього насильства, які не можуть розповісти про свою ситуацію, залишаючись в одній квартирі зі своїм кривдником. Доступ до притулків також став ускладненим, оскільки жертви насильства все ще повинні надати підтвердження про медичний огляд, щоб бути прийнятими. Жертви домашнього насильства, які проживають в невеликих містах і районах, де немає притулків, раніше могли поїхати туди, де такі притулки є. Однак зараз було скасовано всі міжміські громадські перевезення, включно з автобусами та поїздами, і наскільки нам відомо, не було вжито ніяких заходів, щоб терміново перевезти таких осіб.

Контроль за дотриманням заходів карантину вплинув на навантаження та пріоритети патрульної поліції України, яка зазвичай є першою ланкою в ланцюзі реагування на ситуації домашнього насильства. Зростає стурбованість з приводу того, що поліція може зменшити пріоритет найбільш термінових викликів, включаючи повідомлення про домашнє насильство, для патрулювання вулиць, щоб переконатися, що населення дотримується карантину. В одному випадку, зафіксованому Amnesty International, поліція Києва відреагувала на термінове повідомлення про домашнє насильство тільки через півтори години.³⁶ Такі затримки в реагуванні на невідкладні питання можуть призвести до серйозних наслідків для жертв домашнього насильства.

РЕКОМЕНДАЦІЯ: ПОВАЖАТИ ПРИВАТНЕ ЖИТТЯ

Зусилля держав щодо стримування вірусу не повинні використовуватися як прикриття для початку нової ери значно розширених систем нав'язливого цифрового стеження.

Технології можуть і повинні відігравати важливу роль у заходах для порятунку людських життів, таких як поширення інформації про стан громадського здоров'я та розширення доступу до медичного обслуговування. Однак збільшення повноважень держави з цифрового нагляду, таких як отримання доступу до даних про координати мобільних телефонів, загрожує недоторкваності приватного життя, свободі вираження думок і свободі об'єднань таким чином, що

³⁵ Див.: <https://www.legalaid.gov.ua/novyny/systema-bpd-pryzupynyaye-pryjom-gromadyan-i-nadaye-pravovu-dopomogu-dystantsijno/>

³⁶ Див.: <https://www.radiosvoboda.org/a/karantyn-domashnye-nasylstvo/30559570.html>

це може порушити права людей і зруйнувати довіру до державних органів, підриваючи ефективність будь-яких дій влади в галузі громадської охорони здоров'я. Такі заходи також несуть в собі ризик дискримінації і можуть завдати непропорційно великої шкоди вже маргіналізованим громадам.

Заходи стеження, прийняті для боротьби з пандемією, повинні бути законними, необхідними і пропорційними. Вони повинні бути передбачені законом і обґрунтовані правомірними цілями громадської охорони здоров'я, визначеними відповідними органами громадської охорони здоров'я, а також бути пропорційними цим потребам. Уряди повинні прозоро повідомляти про вжиті ними заходи, щоб їх можна було ретельно вивчити і, в разі необхідності, згодом змінити або скасувати.

1 квітня голова Департаменту інформаційних технологій Московської міськради Едуард Лисенко оголосив, що 2 квітня запрацює новий додаток для відстеження місця перебування тих, у кого діагностовано COVID-19. Пізніше мер Москви відклав цю ідею, але 4 квітня було повідомлено, що система готова і буде введена після підписання постанови московською владою. Всіх тих, хто перебуває на карантині через діагноз, будь то вдома чи в лікарні, попросять завантажити додаток на свій телефон або надати телефон для завантаження програми, яка буде відстежувати їхні рухи та "забезпечувати самодисципліну".³⁷

Додаток, розроблений ІТ-компанією в Казахстані та підтриманий Міністерством охорони здоров'я, показує кількість випадків COVID-19 по всій країні та дає точну адресу людей, які перебувають на домашній ізоляції.³⁸

В Узбекистані президент Мірзієєв закликав махаллі (сусідські комітети) відігравати більш активну роль у забезпеченні дотримання заходів профілактики COVID-19. Махаллі, або махалли, — це традиційні децентралізовані установи, незалежні від центрального уряду, які в принципі повинні допомагати жителям отримувати доступ до соціальної та медичної допомоги та вирішувати актуальні на місцевому рівні питання. Проте махаллі тісно співпрацюють з центральним урядом і силами безпеки, повідомляючи про пересування жителів та їхні звички, а також складаючи списки тих, хто критикує владу. Махаллі тепер перебувають у віданні Міністерства у справах махаллі і підтримки сім'ї.³⁹

5 квітня Азербайджан представив заявку на здійснення контролю за пересуванням фізичних осіб за допомогою електронних дозволів. Люди зобов'язані зателефонувати за спеціальним номером або відправити текстове повідомлення із зазначенням причини виходу з дому. Якщо поліція зупинить їх на вулиці, то вона зможе перевірити, дозволили їм вийти з дому чи ні. Двогодинний "пропуск" надається тільки один раз на день і в основному використовується для необхідних видів діяльності, таких як лікування або покупка продуктів харчування.⁴⁰ Поліція вже зловжила цією вимогою, щоб висунути звинувачення активістам за порушення правил ізоляції/карантину та застосувати адміністративні арешти.

31 березня парламент Вірменії прийняв поправки до законодавства, що наділяють уряд широкими повноваженнями з нагляду. Закон зобов'язує телекомунікаційні компанії надавати владі доступ до всіх телефонних записів, включаючи приватні повідомлення і місця перебування їхніх клієнтів, щоб ідентифікувати і контролювати будь-якого хворого на COVID-19.⁴¹

Ми закликаємо всі уряди не реагувати на пандемію COVID-19 посиленням цифрового нагляду, окрім виняткових обставин, коли вжиті ними заходи є явно законними, необхідними, пропорційними і недискримінаційними. Пандемія COVID-19 не може служити виправданням для масового спостереження будь-якого виду. Будь-які введені заходи спостереження повинні бути обмежені в часі та тривати тільки до тих пір, поки це необхідно для боротьби з нинішньою пандемією.

Люди, щодо яких вживають такі заходи, повинні бути про це поінформовані, а судовим органам повинні бути надані широкі слідчі повноваження, щоб забезпечити доступ людей, які стали об'єктами стеження, до ефективних засобів правового захисту.

³⁷ Див.: <https://echo.msk.ru/programs/razvorot-morning/2616757-echo/>

³⁸ Див.: <https://covid19live.kz/#/>

³⁹ Див.: <https://eurasianet.org/uzbekistan-neighbor-committees-enlisted-in-coronavirus-fight>

⁴⁰ Див.: <https://www.azernews.az/nation/163678.html>

⁴¹ Див.: <https://eurasianet.org/armenia-seeks-to-stem-coronavirus-spread-by-tracking-phones>